

Pylpiv, V., Ventsel, V., and Ventsel, N. "Fiskalniy prostir podolannia naslidkiv nadzvychainykh sytuatsii u terytorialnykh hromadakh" [Fiscal Space for Overcoming the Consequences of Emergency Situations in Territorial Communities]. *Financial and Credit Activity Problems of Theory and Practice*, vol. 40, no. 5 (2021): 356-364.

DOI: <https://doi.org/10.18371/fcaptp.v5i40.245162>

"Rozroblennia komunikatsiinoi stratehii dlia orhaniv mistsevoho samovriaduvannia. Praktychnyi posibnyk" [Development of a Communication Strategy

for Local Self-government Bodies. Practical Guide]. 2024. <http://surl.li/lbkrar>

Riabushka, L. B. "Novi vymiry zastosuvannia PTsM-biudzhetu v Ukraini" [New Dimensions of PCM-budgeting Application in Ukraine]. *Priorytety rozvytku finansovoi systemy Ukrainy v umovakh yevrointehratsiinykh protsesiv*. 2021: 103-135. <http://surl.li/vfonku>

Sydorovych, O. Yu. "Instytuty opodatkuvannia: determinanty funktsionuvannia v fiskalnomu prostori" [Taxation Institutions: Determinants of Functioning in the Fiscal Space]: *dys. ... d-ra ekon. nauk* : 08.00.08, 2017.

УДК 338.262

JEL: Z10; Z18

DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2024-11-229-237>

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ РОЗВИТКУ ТА ФІНАНСУВАННЯ СОЦІОКУЛЬТУРНОЇ СФЕРИ В УКРАЇНІ

©2024 ТИМОШЕНКО О. В., КОЦЮБІВСЬКА К. І.

УДК 338.262

JEL: Z10; Z18

Тимошенко О. В., Коцюбівська К. І. Актуальні питання розвитку та фінансування соціокультурної сфери в Україні

У статті досліджуються актуальні питання розвитку соціокультурної сфери в Україні в умовах воєнного стану. У ці складні часи соціокультурна сфера стала не лише засобом самовираження, а й потужною зброєю в боротьбі за незалежність, збереження єдності та міжнародну підтримку. Авторами розроблено матрицю SWOT-аналізу потенціалу повоєнного розвитку соціокультурної сфери в Україні. SWOT-аналіз і стратегічні рекомендації дають уявлення про внутрішні та зовнішні фактори, що впливають на ці інститути, окреслюють ефективні стратегії підвищення конкурентоспроможності. Авторами на основі статистичних даних доведено, що фінансування соціокультурної сфери в Україні здійснюється переважно за рахунок бюджетних асигнувань, і, незважаючи на збільшення асигнувань в абсолютному вимірі на розвиток цієї сфери, частка такого фінансування у структурі ВВП залишається доволі низькою та не відповідає європейським стандартам. Це має своє об'єктивне підґрунтя з урахуванням випереджального зростання витрат на фінансування обороноздатності та міцності країни. Автори наголошують на важливості залучення альтернативних джерел фінансування (меценатство, державно-приватне партнерство, кошти міжнародних інституцій), які суттєво впливають на можливість реалізації ключових напрямків розвитку цієї сфери. Фінансове забезпечення соціокультурної сфери в умовах воєнного стану повинно мати певні особливі підходи, адже ця сфера відіграє ключову роль у підтримці національної стійкості, психологічної витривалості, патріотичного виховання, єдності та збереженні культурних цінностей. Наголошено, що культурні та соціальні інституції можуть стати атрактором економічного зростання в повоєнному відновленні країни та допоможуть перевести нашу країну зі статусу найперспективніших у статус провідних економік світу.

Ключові слова: соціокультурна сфера, умови невизначеності, обмеженість фінансування, грантова підтримка, сталий розвиток.

Рис.: 2. **Табл.:** 1. **Бібл.:** 16.

Тимошенко Олена Володимирівна – доктор економічних наук, професор, засновниця освітньої платформи «4People» (Київ, Україна)

E-mail: etymoshenko@i.ua

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3820-1492>

Researcher ID: <https://www.webofscience.com/wos/author/record/O-2875-2018>

Scopus Author ID: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorid=57148598500>

Коцюбівська Катерина Іванівна – кандидат технічних наук, доцент, співробітниця проектного офісу при Міністерстві соціальної політики України (вул. Еспланадна, 8/10, Київ, 01601, Україна)

E-mail: Kateryna@knukim.edu.ua

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3987-9871>

Scopus Author ID: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorid=57821336500>

UDC 338.262

JEL: Z10; Z18

Tymoshenko O. V., Kotsiubivska K. I. The Topical Issues of Development and Financing of the Sociocultural Sphere in Ukraine

The article examines topical issues of the development of the sociocultural sphere in Ukraine under martial law. In these difficult times, the sociocultural sphere has become not only a means of self-expression, but also a powerful weapon in the struggle for independence, preservation of unity and international support. The authors have developed a matrix of SWOT analysis of the potential for post-war development of the sociocultural sphere in Ukraine. SWOT analysis and strategic recommendations provide insight into the internal and external factors affecting these institutions, outline effective strategies for increasing com-

petitiveness. On the basis of statistical data, the authors prove that the financing of the sociocultural sphere in Ukraine is carried out mainly at the expense of budget allocations, and, despite the increase in allocations in absolute terms for the development of this sphere, the share of such funding in the structure of GDP remains quite low and does not meet European standards. This has its objective basis, taking into account the outstripping growth in spending on financing the country's defense capability and strength. The authors emphasize the importance of attracting alternative sources of funding (patronage, public-private partnership, funds from international institutions), which significantly affect the possibility of implementing key areas of development in this area. Financial support of the sociocultural sphere under martial law should have certain special approaches, because this area plays a key role in maintaining national resilience, psychological endurance, patriotic education, unity and preservation of cultural values. It is emphasized that cultural and social institutions can become an attractor of economic growth in the post-war recovery of the country and help transfer our country from the status of the most promising to the status of the world's leading economies.

Keywords: sociocultural sphere, conditions of uncertainty, limited funding, grant support, sustainable development.

Fig.: 2. **Tabl.:** 1. **Bibl.:** 16.

Tymoshenko Olena V. – D. Sc. (Economics), Professor, Founder of the Educational Platform «4People» (Kyiv, Ukraine)

E-mail: etymoshenko@i.ua

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3820-1492>

Researcher ID: <https://www.webofscience.com/wos/author/record/O-2875-2018>

Scopus Author ID: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57148598500>

Kotsiubivska Kateryna I. – PhD (Engineering), Associate Professor, Employee of the Project Office, Ministry of Social Policy of Ukraine (8/10 Esplanadna Str., Kyiv, 01601, Ukraine)

E-mail: Kateryna@knukim.edu.ua

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3987-9871>

Scopus Author ID: <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57821336500>

Соціокультурна сфера відіграє ключову роль у гармонійному розвитку суспільства, збереженні національної ідентичності, зміцненні соціальних зв'язків і охороні культурної спадщини. Соціальні та культурні інституції в Україні можуть стати важливим атрактором економічного зростання, що приведе до створення інноваційних рішень у нових секторах економіки. Соціокультурні ініціативи також сприятимуть інтеграції України в глобальну економіку, підсилюючи її позиції на міжнародних ринках, полегшуючи залучення іноземних інвестицій.

Водночас в умовах повномасштабної війни дана сфера стикається з низкою викликів, серед яких демографічні зміни, скорочення державного фінансування, а також наслідки воєнних дій для культурної спадщини. Ці обставини вимагають ефективного управління та модернізації наявних інституцій соціокультурної сфери для забезпечення сталого розвитку [13].

В умовах війни фінансове забезпечення соціокультурної сфери набуває особливого значення, враховуючи необхідність швидкого реагування на динамічні виклики та обмеженість ресурсів. Інтеграція України до європейського культурного простору потребує адаптації соціокультурних процесів до європейських стандартів, що зумовлює необхідність упровадження новітніх підходів до управління фінансовим забезпеченням. У цьому контексті акцент робиться на залученні додаткових джерел фінансування через партнерство з міжнародними фондами, волонтерськими організаціями та благодійними структурами. Це забезпечує оперативну підтримку культурних ініціатив і програм соціальної допомоги.

В умовах війни фінансування спрямовується на заходи, які враховують безпекові обмеження та можуть бути швидко адаптовані до нових викликів. Моніторинг фінансової ефективності за таких умов має свої особливості. Основна увага зосереджується не на економічних показниках, а на оцінці соціального та психологічного впливу програм на населення. Вимірюється їхній вплив на моральний дух, психологічний стан і соціальну згуртованість громадян.

Отже, в умовах війни змінюються пріоритети у фінансуванні та розвитку соціокультурної сфери в Україні, відображаючи нагальну необхідність підтримки національної ідентичності, психологічного здоров'я суспільства, адаптації до обмеженості ресурсів, розробку довгострокових стратегій з відбудови зруйнованих об'єктів культури та забезпечення базової стабільності цієї сфери. Усі ці зміни обумовлюють актуалізацію тематики дослідження.

Роль мистецтва та культури в соціально-економічному розвитку, а також ефективність їх фінансування глибоко аналізували провідні науковці, серед яких Віткалов С., Дідковська Т., Критенко О., Місевич М., Петрова І., Придятько С., Просяник О., Шпаковська М., Чорич О. Проте в умовах невідомості, що характеризується динамічними змінами, фінансування культурної сфери потребує більш ґрунтовного розгляду в контексті розробки нових механізмів ефективного залучення та використання ресурсів.

Метою статті є аналіз ключових тенденцій розвитку соціокультурної сфери в Україні, оцінка

джерел її фінансового забезпечення, а також формування стратегічних підходів до її розвитку в умовах обмежених ресурсів та повномасштабної війни.

Фінансове забезпечення соціокультурної сфери в умовах війни має низку унікальних особливостей, які визначаються складністю та нестабільністю соціально-економічної ситуації. Це потребує детального аналізу поточного стану галузі та розробки адаптивних стратегій фінансування, здатних реагувати на динамічні зміни в суспільстві.

Масштабне вторгнення Російської Федерації у 2022 р. стало переломним моментом для України, яке підтвердило стійкість та унікальність її національної ідентичності. Українська культура, сформована століттями боротьби, творчості та збереження традицій, стала ключовим чинником, що сприяв консолідації суспільства та посиленню патріотизму навіть у найскладніші моменти. Війна загострила усвідомлення національних цінностей, таких як мова, історія, традиції та культура. Демонстрація стійкості українського народу та багатства його культури привернула увагу світу, що сприяло зростанню підтримки з боку міжнародної спільноти.

На основі опрацювання літературних джерел, нормативних і законодавчих актів, що регулюють діяльність підприємств соціально-культурної сфери, нами розроблено матрицю SWOT-аналізу потенціалу повоєнного розвитку соціально-культурної сфери в Україні (табл. 1).

Отже, розвиток культури і мистецтва має як сильні, так і слабкі сторони. Серед сильних – потужний людський капітал, багата культурна спадщина та зростаючі міжнародні зв'язки. Культура загалом і креативні індустрії зокрема є стратегічними напрямками економічного зростання та інноваційного розвитку країни. Проте основною проблемою залишається обмеженість ресурсного забезпечення, що стримує повноцінний розвиток галузі та реалізацію її потенціалу. Це пояснюється високим рівнем ризику та невизначеності, притаманним креативному підприємництву [6]. У сучасних умовах скорочення державного фінансування культури та обмежених ресурсів в Україні вагоме значення мають грантові програми та підтримка з боку міжнародних партнерів. Міжнародні донори часто спрощують процедури звітності та розширюють фінансову підтримку, спрямовану на збереження культурної інфраструктури.

Аналіз механізмів фінансового забезпечення культурної сфери та ключових сегментів креативної економіки України свідчить про переважну залежність від бюджетного фінансування. Державні асигнування залишаються основним джерелом фінансу-

вання, і їх ефективність безпосередньо впливає на розвиток галузі. Водночас приватні джерела фінансування, такі як меценатство, спонсорство та державно-приватне партнерство, займають незначну частку у структурі фінансового забезпечення культури. Такий дисбаланс не сприяє соціально-економічному розвитку країни, оскільки обмежує можливість залучення альтернативних ресурсів [12].

Система фінансового забезпечення культури в Україні сформувалася на основі історичних передумов, де основна роль завжди належала державній підтримці. Це призвело до значної централізації ресурсів і недостатнього розвитку механізмів залучення приватних інвестицій. Динаміка державних видатків на соціально-культурну сферу у період з 2010 по 2023 рр. характеризувалася хвилеподібними змінами. Незважаючи на абсолютне зростання обсягів фінансування у грошовому вираженні, частка цих видатків у структурі ВВП демонструє диспропорційне зменшення. Така ситуація свідчить про обмежену пріоритетність культури в економічній політиці держави, що вимагає впровадження нових підходів до формування сталих джерел фінансування.

Аналіз даних, наведених на *рис. 1*, свідчить про те, що частка бюджетних видатків на фінансування соціокультурної сфери в Україні протягом 2010–2014 рр. демонструвала позитивну динаміку зростання. Цей період характеризувався частковим відновленням економічної системи країни та поступовим соціально-економічним зростанням, що сприяло стабільному фінансуванню культури. Водночас, хоча обсяги державних асигнувань на культуру і мистецтво зростали, їх реальне зростання значною мірою нівелювалося інфляційними процесами, які були характерні для аналізованого періоду.

У подальші роки, зокрема в період 2014–2021 рр., фінансування соціокультурної сфери значно знизилася. Це зумовлено поглибленням фінансово-економічної кризи в країні, викликані політичною та економічною нестабільністю, а також обмеженою пріоритетністю цієї сфери в діяльності державних лідерів. Сфера культури та мистецтва залишалася недостатньо конкурентоспроможною в ринкових умовах, що обмежувало її спроможність до адаптації та розвитку. Згідно з офіційною статистикою, частка видатків на культуру у 2021 р. становила лише 0,43% у структурі зведеного бюджету та 1,3% у ВВП країни.

Подальше суттєве скорочення фінансування культури у 2022–2023 рр. спричинено зовнішньою агресією Росії, масштабними військовими діями та втратою частини територій, переформатуванням

SWOT-аналіз соціально-культурної сфери в Україні

	Сильні сторони	Слабкі сторони
Внутрішнє середовище	<ul style="list-style-type: none"> – Високий показник індексу людського розвитку, високий відсоток населення, охопленого освітою, здатного до креативності та динамічності; – різноманітність культурних послуг і можливість зростання ринку культурних послуг; – феномен популяризації української культури у світі (здебільшого нематеріальної) набув свого розвитку; – високий рівень патріотичності, висока схильність населення до підтримки вітчизняного товаровиробника сприяє внутрішньому розвитку культури; – завдяки активній промоції культури Україна змогла отримати потужну підтримку з боку міжнародної спільноти; – кумулятивний вплив розвитку креативних індустрій на різні сфери економіки (прямий і непрямий вплив, ефект мультиплікатора); – відповідність сучасним світовим тенденціям (українські митці у світових трендах на одному рівні з митцями інших країн); – зростання розвитку сфери культури завдяки волонтерській діяльності; – цифрові інновації та інформаційно-просвітницька робота 	<ul style="list-style-type: none"> – Брак культурного виховання споживачів культурних продуктів (низький відсоток населення, що цікавиться новими тенденціями у сфері культури і мистецтва); – війна призвела до руйнування, пошкодження, окупації історичної та культурної інфраструктури; – обмеженість ресурсного забезпечення, зокрема недостатність бюджетних асигнувань; – недостатня міжнародна «видимість» української культури; – міграційні процеси у зв'язку із повномасштабним вторгненням, у тому числі прискорення темпів трудової зовнішньої міграції митців, артистів та працівників сфери культури; – недостатній рівень оплати праці працівників сфери культури, що обумовлює плінність кадрів; – відсутність належного державного регулювання сфери культури та популяризації історико-культурної спадщини
Зовнішнє середовище	<ul style="list-style-type: none"> – Визначення розвитку галузі культури як одного із основних пріоритетів державної політики України та драйвера економічного зростання; – зростання рівня життя населення в Україні, витрат домогосподарств на культуру; – успішна децентралізація, що сприятиме розвитку культури та регіонів України; – залучення молодого покоління та популяризація традиційної культури серед молоді; – відродження національних традицій та збереження втрачених елементів культурної спадщини; – забезпечення рівних можливостей для чоловіків і жінок у культурній сфері, що сприяє гендерній рівності серед працівників культури; – використання культури як важливого інструменту державотворення та консолідації українського суспільства; – зміцнення міжнародних зв'язків, розвиток партнерських відносин із культурними установами інших країн для обміну досвідом і популяризації української культури на світовій арені 	<ul style="list-style-type: none"> – Несприятлива соціально-економічна ситуація, невизначеність і волатильність розвитку соціально-культурної сфери; – відсутність людського капіталу у зв'язку із масовою зовнішньою та внутрішньою міграцією; – невідповідність програм реформування економіки соціально-культурним пріоритетам держави; – відсутність фінансування обумовлює гальмування розвитку галузі; – недоліки в державній культурній політиці та відсутність дієвих програм для реінтеграції тимчасово окупованих територій; – порушення прав інтелектуальної власності; – відсутність міжнародних заходів, спрямованих на запобігання вивезенню з України об'єктів культурної спадщини

Джерело: складено авторами на основі [2; 4; 6; 8; 11; 12].

державних витрат на зміцнення обороноздатності країни та фінансування Збройних сил України, що унеможливило відновлення зруйнованої культурної спадщини та фінансування належного розви-

тку сфери культури та мистецтва. Отже, окреслене зменшення має свої підґрунтя. Така ситуація посилювалася внутрішньодержавними економічними проблемами.

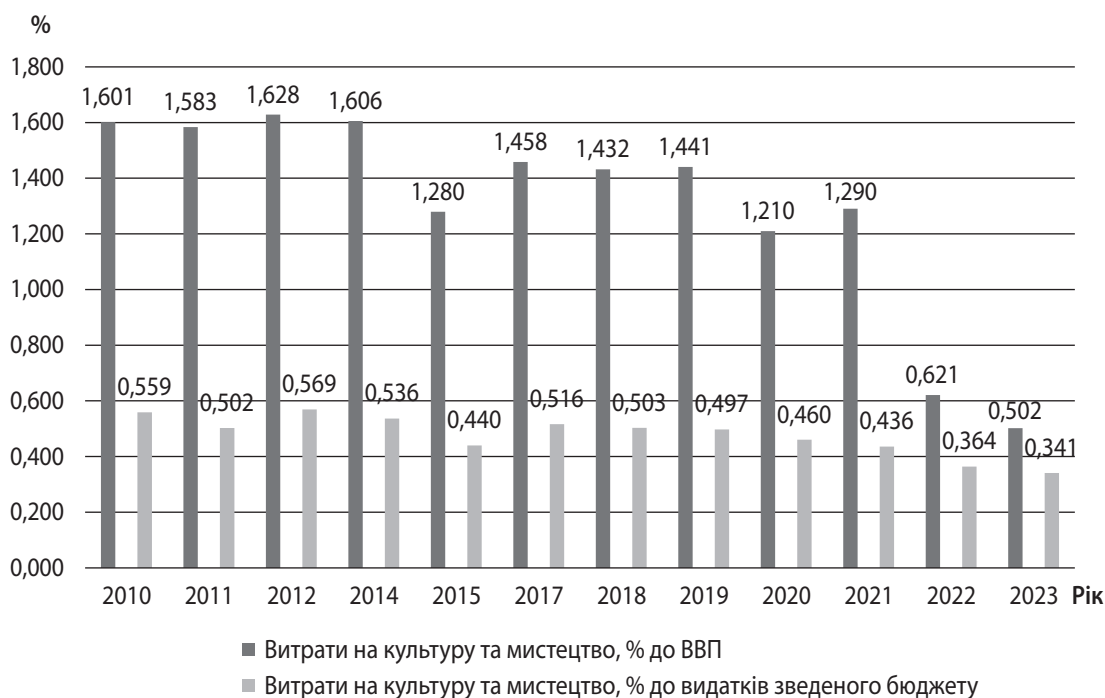

Рис. 1. Частка видатків зведеного бюджету на культуру і мистецтво за 2010–2023 рр., %

Джерело: складено авторами на основі [1; 3; 5; 12].

Порівнюючи рівень фінансування культури в Україні із країнами Європейського Союзу, можна побачити суттєве відставання. Так, у період з 2010 по 2023 рр. частка видатків на культуру у ВВП України знизилася з 1,6% у 2010 р. до 0,6% у 2023 р. У країнах ЄС цей показник є значно вищим. Наприклад, у 2019 р. провідні позиції за часткою видатків на культуру займали Угорщина та Ісландія (по 3,0% ВВП), Естонія (2,0%), Норвегія (1,8%), Данія (1,6%), Хорватія, Латвія та Фінляндія (по 1,5%). Такі значення свідчать про вищу пріоритетність культурної політики в цих країнах і про їх системний підхід до фінансування соціокультурної сфери, який значно перевищує аналогічні показники в Україні [9; 10; 12].

На рис. 2 наведено статистичні дані щодо видатків Зведеного бюджету України на фінансування соціально-культурної сфери за 2018–2024 рр. Як видно із наведених даних, регіональні бюджети виділяють на бюджет культури і мистецтва значно більші ресурси, що обумовлено проведенню в Україні реформою децентралізації та положеннями Бюджетного кодексу України щодо розподілу витрат місцевих бюджетів.

Державні асигнування на фінансування сфери культури та мистецтва протягом досліджуваного періоду 2018–2024 рр. (проект бюджетів) демонстрували тенденцію до зростання. Водночас, як видно із попередньої оцінки, частка таких витрат у структурі фінансування зменшується. Окреслена

тенденція свідчить про випереджаюче зростання інших захищених статей витрат на фінансування оборони, посилення обороноздатності та міцності країни із нівелюванням ролі культури, мистецтва, спорту та відпочинку.

Аналіз наведених даних свідчить про негативні тенденції фінансування видатків за КФКВК 0820 Культура та мистецтво у 2022 р. Хоча частка видатків місцевих бюджетів у резерві регіонів залишилася на рівні попередніх років (від 1,87% у м. Києві до 3,98% у Сумській обл.), абсолютні суми фінансування показують негативну динаміку. Лише в чотирьох областях спостерігалось незначне зростання видатків на культуру і мистецтво: в Одеській (на 5,6%), Львівській (на 4,66%), Вінницькій (на 2,95%) та Кіровоградській (на 1,39%) областях. В інших регіонах витрати значно скоротилися: найбільше в Луганській (–61,81%) та Донецькій (–51,13%), а також на понад 30% у Харківській та Херсонській областях. Основною причиною цього скорочення є воєнні дії, які вплинули як на життя населення, так і на можливості реалізації бюджетних видатків [1].

Як видно із наведених даних, Україна активно намагається виконувати завдання реформи децентралізації в контексті надання населенню культурних послуг. Протягом 2018–2024 рр. при фінансуванні сфери культури домінуюче значення має місцевий бюджет. Незважаючи на воєнний стан у

Рис. 2. Видатки Зведеного бюджету України на культуру та мистецтво за 2018–2024 (проєкт) рр., млн грн

Джерело: сформовано авторами на основі [1; 3; 5; 14].

країні, видатки на культуру і мистецтво за рахунок коштів місцевого бюджету у 2023 р. становили 17894,2 млн грн, що більше на 21,8%, ніж у 2022 р. За рахунок коштів державного бюджету було профінансовано сферу культури у 2023 р. у розмірі 4504,4 млн грн, що більше на 5,1%, ніж у 2022 р. [1].

Протягом 2018–2023 рр. частка місцевих бюджетів у бюджетному фінансуванні сфери культури та мистецтва коливалася в межах 71–82% і сягала рекордного значення 80–82% у 2021 рр. Водночас у структурі видатків місцевих бюджетів за 2018–2023 рр. спостерігалася стійка тенденція до зниження частки видатків, що спрямовувалися на культуру та мистецтво.

Зауважимо, що розвиток сфери культури визначається не лише збільшенням бюджетного фінансування, але й необхідністю створення нових механізмів її фінансового забезпечення. Зокрема, важливим є реформування законодавства України з метою залучення позабюджетних ресурсів для підтримки та розвитку культурної сфери [15; 16].

Після початку повномасштабного вторгнення Росії в Україну свою діяльність розпочав Український Мистецький Фонд Екстреної Допомоги, який працює під егідою громадського об'єднання «Музей сучасного мистецтва», яке забезпечує його фінансове, операційне та адміністративне регулювання. «Основна мета фонду – підтримка безперервності українського культурного процесу в умовах війни через надання одноразової фінансової допомоги та стипендій терміном до трьох місяців для культурних діячів і працівників сфери культури».

Зважаючи на прагнення України до інтеграції у світову спільноту, важливим кроком є застосування міжнародного досвіду щодо диверсифікації джерел фінансування культури. Це включає залу-

чення приватного та корпоративного спонсорства, меценатську підтримку, співпрацю між бізнесом і культурними проєктами, а також грантове фінансування, міжнародну допомогу, податкові відрахування та інші альтернативні механізми. Дійсно, залучення різноманітних механізмів фінансування здатне забезпечити стійкість і незалежність культурного сектора [7].

Отже, розвиток та особливості фінансової підтримки у відновленні соціально-культурної сфери в умовах воєнного часу в Україні визначають значні зміни та випробування, зумовлені потребою адаптації до нових реалій і викликів. Крім того, варто врахувати, що в такій ситуації соціально-культурна сфера змінює ключову роль у підтримці психологічного стану населення, зміцненні національної ідентичності та адаптації суспільства до умов воєнного часу.

Розробка стратегічних засад розвитку соціокультурної сфери в Україні вимагає формування цілісної державної політики, спрямованої на зміцнення ролі культури, освіти, охорони здоров'я, спорту та соціальної підтримки населення. Особливий акцент має бути зроблений на вирішенні проблем фінансового забезпечення, які суттєво впливають на можливість реалізації ключових напрямків розвитку цієї сфери [7].

Основні аспекти стратегічного підходу:

1. *Розвиток культурної ідентичності та збереження національної спадщини.* Пріоритетом є фінансова підтримка установ, які займаються охороною культурної спадщини, таких як музеї, архіви та бібліотеки. Для адаптації до сучасних викликів слід забезпечити стабільне фінансування програм збереження історичної спадщини, популяризації української мови і культури [4].
2. *Підвищення соціальної стабільності та інклюзії.* Соціокультурна сфера має стати

платформою для забезпечення доступу всіх верств населення до якісних послуг. Розробка програм фінансування культурних послуг для соціально вразливих категорій населення є важливим напрямом. Залучення сучасних технологій може зменшити витрати та підвищити доступність.

3. *Збільшення інвестицій у культуру, освіту та охорону здоров'я.* Недостатнє державне фінансування потребує компенсації через залучення альтернативних джерел, зокрема грантів, меценатства, державно-приватного партнерства. Впровадження податкових стимулів для інвесторів у сферу культури може суттєво поліпшити фінансову ситуацію.
4. *Цифровізація соціокультурної сфери.* Використання цифрових інструментів дозволить оптимізувати управління ресурсами. Фінансування онлайн-платформ для освіти, віртуальних музеїв та цифрових бібліотек сприятиме розвитку інноваційних форматів культурного продукту.
5. *Розширення мережі культурної інфраструктури.* Недостатня кількість установ культури, особливо в малих населених пунктах, потребує системного розширення. Важливим є забезпечення пільгового або безкоштовного доступу до культурних послуг для вразливих категорій громадян.
6. *Стимулювання розвитку креативних індустрій.* Недостатність ресурсів у цій сфері вимагає впровадження механізмів підтримки малого та середнього бізнесу в культурних галузях. Податкові пільги для підприємств креативної економіки можуть сприяти розвитку музики, кіно, літератури та інших форм мистецтва.
7. *Формування людського капіталу.* Освіта у сфері культури має бути посилена через гранти, стипендії та стажування для молодих фахівців. Упровадження програм культурної грамотності у школах сприятиме вихованню нових поколінь, орієнтованих на підтримку культури.
8. *Інтеграція в міжнародний культурний простір.* Важливим є залучення міжнародних фондів до фінансування українських культурних проєктів.
9. *Екологічна відповідальність у культурній сфері.* Включення екологічних стандартів у культурні ініціативи та модернізація культурних установ можуть допомогти знизити витрати та сприяти розвитку стійких підходів.
10. *Створення національної стратегії розвитку культури.* Стратегія має враховувати

актуальні проблеми фінансового забезпечення та включати механізми моніторингу ефективності використання ресурсів. Прозорість і підзвітність у фінансуванні допоможуть зміцнити довіру до культурної політики держави.

ВИСНОВКИ

Фінансування соціокультурної сфери в Україні залишається недостатнім. Частка витрат у ВВП останніми роками суттєво скоротилася, що, порівняно з країнами ЄС, свідчить про слабкий пріоритет цієї сфери в державній політиці. Ефективне використання державного ресурсу, залучення приватних інвестицій та міжнародних грантів є ключовими факторами для вирішення цієї проблеми. Ця галузь стає важливим інструментом соціальної згуртованості та зміцнення морального духу суспільства. Ефективне управління фінансовим забезпеченням вимагає не лише залучення додаткових ресурсів, але й постійного моніторингу стану потреб населення, щоб швидко адаптувати стратегії до нових умов.

Таким чином, розвиток соціокультурної сфери в умовах війни передбачає інтеграцію короткострокових гнучких рішень із довгостроковими цілями, спрямованими на збереження культурної ідентичності, забезпечення соціальної підтримки та формування основ для повоєнного відновлення. ■

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Маршалок Т. Аналітичний звіт. Стан фінансування культури та мистецтва з місцевих бюджетів у 2022 році: основні тенденції. Київ, 2023. 183 с. URL: https://ants.org.ua/wp-content/uploads/2023/12/analychnyj-zvit_stan-finansuvannya-kultury_2022_restoringukrainetogether.pdf
2. Шпаковська М., Віткалов С. Соціокультурний потенціал регіону крізь призму креативних форм. *Українська культура: минуле, сучасне, шляхи розвитку*. 2024. Вип. 48. С. 542–549. DOI: <https://doi.org/10.35619/ucpmk.v48i.826>
3. *Культура. Державна служба статистики*. URL: https://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2012/cltr_rik/cltr_u/cltr_u.html
4. Зі щитом чи на щиті?: захист культурних цінностей в умовах збройного конфлікту на сході України / за заг. ред. А. П. Буценка. *Українська Гельсінська спілка з прав людини*. Київ : КИТ, 2016. 72 с.
5. Комплексні статистичні публікації. Статистичний щорічник України. URL: http://ukrstat.gov.ua/druk/publicat/Arhiv_u/01/Arch_zor_zb.htm
6. Ніколаєва О., Онопрієнко А., Таран С. та ін. Креативні індустрії: вплив на розвиток економіки України. URL: <https://kse.ua/wp-content/uploads/2021/04/KSE-Trade-Kreativni-industriyi-Zvit.pdf>

7. Критенко О. О., Чорич О. О. Світовий досвід публічного управління сферою культури та його імплементація в Україні. *Публічне управління та митне адміністрування*. 2023. № 1. С. 42–48. DOI: <https://doi.org/10.32782/2310-9653-2023-1.6>
 8. Креативні індустрії: їх роль та місце у сучасному українському суспільстві. *МКСК*. 11.03.2024. URL: <https://mcs.gov.ua/news/kreatyvni-industriyi-yih-rol-ta-misce-u-suchasnomu-ukrayinskomu-suspilstvi/>
 9. Європейський досвід популяризації історичної спадщини та культурного туризму: навч. посіб. / Кулиняк І. Я., Карий О. І., Прокопишин-Рашкевич Л. М. та ін. Львів : Растр-7, 2023. 254 с.
 10. Місевич М. А., Дідковська Т. В. Європейський досвід управління у сфері культури. *Агросвіт*. 2020. № 5. С. 56–63. DOI: [10.32702/230616792.2020.5.56](https://doi.org/10.32702/230616792.2020.5.56)
 11. Придятько С. М., Просяник О. П. Збереження та просування української культури в умовах війни. *Актуальні питання та перспективи проведення наукових досліджень: тези IV Міжнародної студентської наукової конференції* (м. Полтава, 17 березня 2023 р.). Полтава, 2023. С. 197–199. URL: <http://repository.hneu.edu.ua/bitstream/.pdf>
 12. Тимошенко О. В. Фінансове забезпечення розвитку сфери культури та секторів креативної економіки в Україні. *Трансформаційні процеси соціальної культури в Україні* : колективна монографія. Київ : Ліра-К, 2022. С. 486–525.
 13. Українське суспільство в умовах війни. 2022 : колективна монографія / за ред. Є. Головахи, С. Макеєва. Київ : Ін-т соціології НАН України, 2022. 410 с.
 14. Фінансування культури, медіа та захисту прав дітей: у Комітеті з питань гуманітарної та інформаційної політики проаналізовано проект Державного бюджету на 2024 рік. URL: https://www.rada.gov.ua/news/news_kom/241512.html
 15. Vytkalov S., Petrova I., Skoryk A. et al. Establishment of cultural industries in Ukraine: implementation of foreign practices. *Journal of Law and Sustainable Development*. 2023. Vol. 11. No. 3: e813. DOI: <https://doi.org/10.55908/sdgs.v11i3.813>
 16. Притуп О. Фінансове забезпечення реалізації державної політики України у сфері культури на регіональному рівні. *Державне управління та місцеве самоврядування*. 2015. Вип. 4. С. 133–142. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/dums_2015_4_17
- REFERENCES**
- “Finansuvannia kultury, media ta zakhystu prav ditei: u Komiteti z pytan humanitarnoi ta informatsiinoi polityky proanalizovano proekt Derzhavnoho biudzhetu na 2024 rik” [Funding of Culture, Media and Protection of Children's Rights: The Committee on Humanitarian and Information Policy Analyzed the Draft State Budget for 2024]. https://www.rada.gov.ua/news/news_kom/241512.html
- “Kompleksni statystychni publikatsii. Statystychni shchorichnyk Ukrainy” [Comprehensive Statistical Publications. Statistical Yearbook of Ukraine]. http://ukrstat.gov.ua/druk/publicat/Arhiv_u/01/Arch_zor_zb.htm
- “Kreatyvni industrii: yikh rol ta mistse u suchasnomu ukraïnskomy suspilstvi” [Creative Industries: Their Role and Place in Modern Ukrainian Society]. *MKSK*. March 11, 2024. <https://mcs.gov.ua/news/kreatyvni-industriyi-yih-rol-ta-misce-u-suchasnomu-ukrayinskomu-suspilstvi/>
- “Kultura” [Culture]. *Derzhavna sluzhba statystyky*. https://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2012/cltr_rik/cltr_u/cltr_u.html
- Krytenko, O. O., and Chorych, O. O. “Svitovyi dosvid publichnoho upravlinnia sferoiu kultury ta yoho implementatsiia v Ukraini” [Global Experience of Public Management in the Sphere of Culture and its Implementation in Ukraine]. *Publichne upravlinnia ta mytne administruvannia*, no. 1 (2023): 42–48. DOI: <https://doi.org/10.32782/2310-9653-2023-1.6>
- Kulyniak, I. Ya. et al. *Yevropeyskyi dosvid populiaryzatsii istorychnoi spadshchyny ta kulturnoho turyzmu* [European Experience of Popularizing Historical Heritage and Cultural Tourism]. Lviv: Rastr-7, 2023.
- Marshalok, T. “Analichnyi zvit. Stan finansuvannia kultury ta mystetstva z mistsevykh biudzhetyv u 2022 rotsi: osnovni tendentsii” [Analytical Report. State of Funding of Culture and art From Local Budgets in 2022: Main Trends]. Kyiv, 2023. https://ants.org.ua/wp-content/uploads/2023/12/analychny-zvit_stan-finansuvannya-kultury_2022_restoringukrainetogether.pdf
- Misevych, M. A., and Didkovska, T. V. “Yevropeyskyi dosvid upravlinnia u sferi kultury” [European Management Experience in the Field of Culture]. *Ahrosvit*, no. 5 (2020): 56–63. DOI: [10.32702/230616792.2020.5.56](https://doi.org/10.32702/230616792.2020.5.56)
- Nikolaieva, O. et al. “Kreatyvni industrii: vplyv na rozvytok ekonomiky Ukrainy” [Creative Industries: Influence on the Development of the Economy of Ukraine]. <https://kse.ua/wp-content/uploads/2021/04/KSE-Trade-Kreatyvni-industriyi-Zvit.pdf>
- Prydatko, S. M., and Prosiyanik, O. P. “Zberezhennia ta prosuvannia ukraïnskoï kultury v umovakh viiny” [Preservation and Promotion of Ukrainian Culture in the Conditions of War]. *Aktualni pytannia ta perspektyvy provedennia naukovykh doslidzhen* (2023): 197–199. <http://repository.hneu.edu.ua/bitstream/.pdf>
- Prytup, O. “Finansove zabezpechennia realizatsii derzhavnoi polityky Ukrainy u sferi kultury na rehionalnomu rivni” [Financial Assistance in of Implementation of the State Policy of Ukraine in the Field of Culture at the Regional Level]. *Derzhavne upravlinnia ta mistseve samovriaduvannia*, iss. 4 (2015): 133–142. http://nbuv.gov.ua/UJRN/dums_2015_4_17
- Shpakovska, M., and Vitkalov, S. “Sotsiokulturnyi potentsial rehionu kriz pryzmu kreatyvnykh form” [Socio-Cultural Potential of the Region through the Prism

of New Creative Forms]. *Ukrainska kultura: mynule, suchasne, shliakhy rozvytku*, no. 48 (2024): 542-549. DOI: <https://doi.org/10.35619/ucpmk.v48i.826>

Tymoshenko, O. V. "Finansove zabezpechennia rozvytku sfery kultury ta sektoriv kreatyvnoi ekonomiky v Ukraini" [Financial Support for the Development of the Sphere of Culture and Sectors of the Creative Economy in Ukraine]. In *Transformatsiini protsesy sotsialnoi kultury v Ukraini*, 486-525. Kyiv: Lira-K, 2022.

Ukrainske suspilstvo v umovakh viiny. 2022 [Ukrainian Society in the Conditions of War. 2022]. Kyiv: In-t sotsiologii NAN Ukrainy, 2022.

Vytalov, S. "Establishment of cultural industries in Ukraine: implementation of foreign practices". *Journal of Law and Sustainable Development*, vol. 11, no. 3: e813 (2023).

DOI: <https://doi.org/10.55908/sdgs.v11i3.813>

*Zi shchytom chy na shchyt?: zakhyst kulturnykh tsinnos-
tei v umovakh zbroinoho konfliktu na skhodi Ukrainy*
/ ed. by A. P. Bushchenko [With a Shield or on a
Shield?: Protection of Cultural Values in the Condi-
tions of Armed Conflict in Eastern Ukraine]. Kyiv:
KYT, 2016.

УДК 336.7

JEL: E50; E58; G21; G24

DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2024-11-237-246>

УПРАВЛІННЯ БАНКІВСЬКИМИ РИЗИКАМИ В УМОВАХ ВІЙНИ

©2024 ЯСІНОВСЬКА І. Ф., ШЕРЕМЕТА Л. М.

УДК 336.7

JEL: E50; E58; G21; G24

Ясіновська І. Ф., Шеремета Л. М. Управління банківськими ризиками в умовах війни

Стаття присвячена вивченню особливостей управління банківськими ризиками. Визначено, що вітчизняні банки повинні бути готовими до функціонування в умовах постійної нестабільності, де ефективне управління ризиками стає ключовим фактором для виживання та розвитку в умовах зростаючих загроз. Наголошується, що вдосконалення системи управління ризиками в умовах воєнного стану є надзвичайно важливим процесом, що сприятиме стабільності банківського сектора. На основі аналізу карти ризиків українського фінансового сектора протягом 2021–2024 рр. простежено збільшення ризиків із початком війни, особливо макроекономічного та кредитного ризиків для корпоративного сектора. Проте у 2023–2024 рр. спостерігається тенденція до стабілізації, що свідчить про поступову адаптацію банків до нових умов. Високий рівень макроекономічного ризику залишає загальну економічну ситуацію нестабільною, що вимагає посиленої уваги до управління ризиками. На основі проведеного дослідження охарактеризовано систему управління банківськими ризиками, яка має бути орієнтована на забезпечення стабільної роботи банку в умовах невизначеності. Вона передбачає використання комплексного підходу, зокрема в аспектах прогнозування, організації, контролю та управління всіма видами ризиків, а також їх інтеграцію у стратегічне планування та оперативну діяльність банку. У статті розглянуто та проведено порівняльну характеристику основних методів оцінки фінансових ризиків банку. Серед них найбільш універсальними методами оцінки фінансових банківських ризиків є стрес-тестування та метод аналогій. Процес управління банківськими ризиками включає ідентифікацію, оцінку, рішення щодо прийняття або відмови від ризику, реалізацію заходів щодо мінімізації ризиків, а також їх моніторинг і контроль. Етап реалізації заходів з мінімізації фінансових ризиків може передбачати використання таких інструментів і методів, як страхування, хеджування, встановлення лімітів, диверсифікація та резервування. У статті визначено основні проблеми, з якими стикаються українські банки в управлінні ризиками. На основі цього запропоновано шляхи поліпшення управління ризиками вітчизняних банків. Це дало змогу визначити переваги ефективного управління ризиками для банку.

Ключові слова: ризик, управління ризиками, банківська система, ризик-менеджмент, кредитний ризик, мінімізація.

Рис.: 4. **Табл.:** 3. **Бібл.:** 15.

Ясіновська Ірина Фантинівна – кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри фінансового менеджменту, Львівський національний університет імені Івана Франка (вул. Університетська, 1, Львів, 79001, Україна)

E-mail: iryna.yasinovska@lnu.edu.ua

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2766-8700>

Шеремета Любов Миколаївна – магістр, Львівський національний університет імені Івана Франка (вул. Університетська, 1, Львів, 79001, Україна)

E-mail: perlyna12@gmail.com

UDC 336.7

JEL: E50; E58; G21; G24

Yasinovska I. F., Sheremeta L. M. Banking Risk Management During the Wartime

The article is devoted to the study of the features of bank risk management. It is determined that domestic banks must be ready to operate in conditions of constant instability, where effective risk management becomes a key factor for survival and development in the face of growing threats. It is emphasized that improving the risk management system under martial law is an extremely important process that will contribute to the stability of the banking sector. Based on the analysis of the risk map of the Ukrainian financial sector during 2021–2024, there has been an increase in risks since the beginning of the ongoing war, especially macroeconomic and credit risks for the corporate sector. However, in 2023–2024, there is a tendency to stabilize, which indicates the gradual adaptation of banks to the new conditions. A high level of macroeconomic risk leaves the overall economic situation unstable, which requires increased attention to risk management. On the basis of the carried out study, the system of bank risk management is characterized, and it should be focused on ensuring the stable operation of banks in conditions of uncertainty. It involves the use of an integrated approach, in particular in the aspects of forecasting, organization, control